

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

*Նվիրվում է ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի
հիմնադրման 50-ամյակին*

№ 14

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
2018

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

ВОПРОСЫ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

*Посвящается 50-летию основания факультета востоковедения
ЕГУ*

№ 14

Ереван
Издательство ЕГУ
2018

YEREVAN STATE UNIVERSITY
FACULTY OF ORIENTAL STUDIES

JOURNAL OF ORIENTAL STUDIES

*Dedicated to the 50th anniversary of the foundation of the faculty
of Oriental Studies of YSU*

№ 14

YEREVAN
YSU PRESS
2018

**Հրատարակվում է Երևանի պետական համալսարանի
արևելագիտության ֆակուլտետի
գիտական խորհրդի որոշմամբ**

Խմբագրական խորհուրդ՝

Մելքոնյան Ռուբեն բ.գ.թ., պրոֆեսոր (խմբագիր)

Մելիքյան Գուրգեն բ.գ.թ., պրոֆեսոր

Խառատյան Ալբերտ պ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից-անդամ

Սաֆրաստյան Ռուբեն պ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս

Հովհաննիսյան Լավրենտի բ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթ.-անդամ

Հովհաննիսյան Դավիթ բ.գ.թ., պրոֆեսոր

Սաֆարյան Ալեքսանդր պ.գ.թ., պրոֆեսոր

Ոսկանյան Վարդան բ.գ.թ., դոցենտ

Քոչարյան Հայկ պ.գ.թ., դոցենտ

Սարգսյան Լևոն պ.գ.դ., պրոֆեսոր

Կարապետյան Ռուբեն պ.գ.դ.

Տեր-Մաթևոսյան Վահրամ պ.գ.դ.

Գրեկյան Երվանդ պ.գ.դ.

Բեյկենկովա Մարիա բ.գ.դ., պրոֆեսոր (Ռուսաստան)

Կուզնեցով Վասիլի պ.գ.թ., դոցենտ (Ռուսաստան)

Էքմեքչյան Լեոնա PhD (ԱՄՆ)

Իլյա Յակուբովիչ բ.գ.դ., պրոֆեսոր (Գերմանիա)

Ահմադջան Ղուրոնբեկով բ.գ.դ., պրոֆեսոր (Ուզբեկստան)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

<i>ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՐՄԵՆ ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔԸ ԵՊՀ ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ 50-ԱՍՅԱ ՀՈՐԵԼՅԱՆԻՆ</i>	11-12
---	-------

ԱՐԱԲԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

<i>Մկրտումյան Գայանե ՍՈՒՍՈՒԼՍԱՆՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ ՏՐՎԱԾ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ- ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԻ ԴԵՐԸ ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԿՅԱՆՔՈՒՄ</i>	14-27
--	-------

<i>Ռաֆայելովա Քրիստինե ՍԱՐԴՈՒ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ՀԱՏԿԱՆԻՇՆԵՐԸ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԸ ԲՆՈՐՈՇՈՂ ՀԱՄԵՍԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀՈԳԵԼԵԶՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԱՐԱԲ ԵՎ ՀԱՅ ԼԵԶՎԱՍՇԱԿՈՒՅԹՆԵՐՈՒՄ</i>	28-39
--	-------

<i>Ikilikyan Sona ARAB-IRANIAN RELATIONS IN THE CONTEXT OF THE PERSIAN GULF NAMING DISPUTE</i>	40-54
--	-------

ԹՅՈՒՐՔԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Ռամագյան Սամվել

«ՔՅՈՌՕՂԼԻ» ԷՊՈՍԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԵՐԸ ԵՎ XVII ԴԱՐԻ

ՀԱՅ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ.....56-94

Հակոբյան Տաթևիկ

ԱԲԴՈՒԼ ՀԱՄԻԴ ԵՐԿՐՈՐԴԻ ԿԵՐՊԱՐԻ

ՎԵՐԱՐԺԵՎՈՐՄԱՆ ԱՐԴԻ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՁ (ՍԵԼԻՄ

ԴԵՐԻՆԳԻԼԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՕՐԻՆԱԿՈՎ).....95-110

Սարգսյան Տաթևիկ

ՊՈԼՍՈ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԴԵՐԸ ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ

ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ-ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔ

ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ. ՕՍՄԱՆՅԱՆ ՎԵՐՁԻՆ

ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԶԱՎԵՆ ՏԵՐ-ԵՂԻԱՅԱՆ.....111-123

Աբրահամյան Մհեր

ԵՐԻՏԹՈՒՐՔԵՐԻ ԲՈՆԻ ԿՐՈՆԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ.....124-137

Պողոսյան Նաիրա

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՅԸ ՀԱԼԻԴԵ

ԷԴԻՓ ԱԴԸՎԱՐԻ ՀՈՒՇԵՐՈՒՄ.....138-151

Մելքոնյան Ռուբեն

ԵՐԻՏԹՈՒՐՔԵՐ-ՔԵՄԱԼԱԿԱՆՆԵՐ. ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ

ԵՎ ԿԱԴՐԱՅԻՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.....152-165

Գևորգյան Արշակ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹՅՈՒՆ-
ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ՓՈԽՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԱԴՆԱՆ ՄԵՆԴԵՐԵՄԻ ԵՎ ԳԱՐԵԳԻՆ
ՏՐԱՊԻԶՈՆՑԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՇՓՈՒՄՆԵՐԻ
ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ.....166-178

Հովսեփյան Լևոն
ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԱՐԴԻ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ
ԻՆՔՆՈՒԹՅԱՆ ՓՈԽԱԿԵՐՊՈՒՄԸ.....179-205

Դարբինյան Հայկ
«ՓԱՓՈՒԿ ՈՒԺԺ» ԶՈՒԳԱԿՑՈՒՄԸ «ԿՈՇՏ ՈՒԺԻՆ».
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴԻՎԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼԻԶԱՑՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ.....206-219

Գևորգյան Արշակ
«ԱՐԴԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ» ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՅԱՑՄԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍԸ.
ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆ
ԻԲՐԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՆՔՆՈՒԹՅՈՒՆ.....220-230

Հովհաննիսյան Գոռ
ՌՈՒՄ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 1920-
ԱԿԱՆՆԵՐԻՆ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ.....231-240

Հարությունյան Ավետիք
2015 թ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ.....241-250

Մարգարյան Հայկ
ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔԻ ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ
ԸՆԿԱԼՈՒՄՆԵՐԸ 251-263

Պետունց Արեն
ԱԶԳԱՅՆԱՍՏՈՒԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՈՒԺԻ ԲԵՄԵԼԸ
ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ 2018 թ. ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ.....264-278

Մելքոնյան Մարիամ
ԿՆՈՋ ԷՄԱՆՍԻՊԱՅԻԱՅԻ ԽՆԴԻՐԸ ՄԻՂԻ
ՀԱԹՈՒՆԻ «ԱՂԵՐՄԱԳՐՈՒՄ».....279-288

Պետրոսյան Ամալյա
XVIII ԴԱՐԻ ԹՈՒՐՔՄԵՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՈՐՈՇ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ.....289-298

Խաչատրյան Շուշան
ՄՈՒԽԹԱՐ ԱՌԻԵՁՈՎԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԱՅԵՐԵՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ.....299-314

Մովսիսյան Լիլիթ
ԱՐԴԻ ՀԱՅ ԵՎ ԱՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒԼԻ ԼԵԶՎԻ
ԲԱՌԱՊԱՇԱՐԻ ԶՈՒԳԱՐԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆ.....315-328

Хабидуллина Элмира *
 ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПЕРЕВОДОВ
 ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ С ТАТАРСКОГО
 ЯЗЫКА НА ТУРЕЦКИЙ.....329-335

Քոչարյան Հայկ, Գևորգյան Աննա
 ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆԸ ԱՂԲԵՋԱՆՈՒՄ ԵՎ ԱՅՏ
 ԳՈՐԾՈՆԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՀ ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ
 ՇԱՀԵՐԻ ՎՐԱ.....336-356

ԻՐԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Vardanyan Aharon
 SOME REMARKS ON THE SOCIOLINGUISTIC
 SITUATION IN XALXĀL.....358-365

Տոնոյան Արտյոմ
 ԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ՊԱՐՍԿԵՐԵՆՈՒՄ ԲՈՒՆ ԱՊԱՌՆԻ
 ԺԱՄԱՆԱԿԱԶԵՎԻ ԿԱԶՄՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ
 ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՁ.....366-380

Բիանջյան Հասմիկ
 ՍԵՅՅԵԴ ՍՈՀԱՄՄԱԴ ԱԼԻ ՋԱՄԱԼՋԱԴԵԻ ԴԵՐԸ 19-Ը
 ԴԱՐԻ ՎԵՐՁԻ և 20-Ը ԴԱՐԻ ՄԿԶԲԻ ՊԱՐՄԻՑ
 ԳՐԱԿԱՆ ԼԵԶՎԻ ՆՈՐԱՅՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅՈՒՄ.....381-392

Խաչատրյան Ջարուհի
 ԹՅՈՒՐՔԱԿԱՆ ԾԱԳՄԱՆ ՁԻԱՆՈՒՆՆԵՐԸ
 ՊԱՐՍԿԵՐԵՆՈՒՄ.....393-402

Դավթյան Սոնա

*ԲՈՒՅՍԵՐԻ ԱՆՎԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԿՁԲՈՒՆՔՆԵՐԸ
ՊԱՐՄԿԵՐԵՆԻ ԵՎ ՀԱՅԵՐԵՆԻ ԲՈՒՍԱՆՎԱՆԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐՈՒՄ.....* 403-419

Կոստանյան Վահան

*ԱՅՐՈՒՄՆԵՐԻ ԾԱԳՈՒՄՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼՆԵՐԸ
ԵՎ ՑԵՂԱՆՎԱՆ ՍՏՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ.....* 420-430

Գեղամյան Աստղիկ

ՄԻՐԱՅԻՆ ՄՈՏԻՎՆԵՐԸ «ՇԱՀՆԱՍԵ»-ՈՒՄ..... 431-440

Պետրոսյան Լիանա

*ԻՐԱՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԽՈՍՈՒՅԹԸ
Մ. ԱՀՄԱԴԻՆԵԺԱԴԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ
ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ (2005-2013 ԹԹ.).....* 441-449

Կոստանյան Վահան

ԱՅՐՈՒՄԱԿԱՆ ԿԱՑԱՐԱՆՆԵՐԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ..... 450-456

Брутян Ануш

*ПЕРСПЕКТИВЫ РОССИЙСКО-ИРАНСКОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА ПОСЛЕ ПОДПИСАНИЯ СВПД.....* 457-471

Khorikyan Hovhannes

ON THE LOCATION OF THE NEPHTHALITES..... 472-486

Ռաֆայելովա Քրիստինե՝

**ՄԱՐԴՈՒ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ՀԱՏԿԱՆԻՇՆԵՐԸ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ
ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԸ ԲՆՈՐՈՇՈՂ ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀՈԳԵԼԵԶՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ
ԱՐԱԲ ԵՎ ՀԱՅ ԼԵԶՎԱՄՇԱԿՈՒՅԹՆԵՐՈՒՄ**

*Բանալի բառեր՝ լեզվամշակույթ, մեթոդ, գիտափորձ,
մտածողություն, լեզվակիր, գիտակցություն, վերլուծություն,
հոգելեզվաբանություն*

Համեմատվող լեզուների լեզվական միավորների զուգադրական ուսումնասիրությունը զանազան գրավոր աղբյուրների հիման վրա (գեղարվեստական, ֆոլկլորային, զանգվածային լրատվամիջոցներ և այլն) հիմնականում թույլ է տալիս համակարգված լեզվական մակարդակում պատկերացում կազմել *ընդհանուրի և տարբերակիչի* վերաբերյալ: Որոշել, թե ինչ է տեղի ունենում «խոսելու և հասկանալու» ընթացքում՝ հոգելեզվաբանական խնդիր է: Այսպիսի ուսումնասիրությունները բավականին հարստացնում են լեզվաբանական աշխատությունները:

Ժամանակակից հոգելեզվաբանությունը փորձում է համապատասխան մեթոդներ գտնել թաքնված լեզվաճանաչողական մեխանիզմների հայտնաբերման համար: Այդպիսի մեթոդներից է ազատ իմաստային զուգորդումը (ասոցիացիան), որը հնարավորություն է տալիս տեսնել անհատի լեզվական գիտակցության իրական պատկերը և հայտնաբերել

՝ ք. գ. թ., Վ. Բրյուսովի անվ. ԵՊԼՀ, ասիական լեզուների ԳՈՒ կենտրոն,
դասախոս, էլ. փոստ՝ rkristine@bk.ru

նրա լեզվական մտածողությունը ղեկավարող ազդակները: Չուգորդական գիտափորձը, որպես ուսումնասիրության միջոց, իրեն արդարացրել է գիտության տարբեր ոլորտներում՝ սկսած հոգեբանությունից մինչև լեզվաբանություն: Այն կիրառվել է մասնավորապես տարբեր լեզվակիրների մոտ զուգորդային պատկերների ստեղծման¹, լեզուների փոխազդեցության առանձնահատկությունների ուսումնասիրության² և այլ նպատակներով: Անկասկած, զուգորդական գիտափորձը (կամ ազատ իմաստային զուգորդումների մեթոդը) կարող է ծառայել որպես ինֆորմացիայի կարևոր աղբյուր տվյալ ազգին բնորոշ հոգելեզվաբանական ազդակների ուսումնասիրության համար:

Ելնելով այն հանգամանքից, որ հոգելեզվաբանական գիտափորձը օգնում է մարդու բառապաշարում լեզվական միավորների իրական նշանակության մասին պատկերացում կազմել, մենք փորձել ենք նույնօրինակ հարցում անցկացնել՝ հիմք ընդունելով հայերենի և արաբերենի համեմատական միավորները (այսուհետև՝ ՀՄ): ՀՄ-ները յուրաքանչյուր հասարակության լեզվում յուրահատուկ լեզվական ֆենոմեն և կարևոր գործոն են հանդիսանում: Գունեղ արտացոլելով լեզվական մտածողությունը, կյանքի փիլիսոփայությունը և ժողովրդի հոգևոր արժեքները՝ ՀՄ-ները մեծ տեղ են զբաղեցնում ինչպես առանձին ժողովուրդների, այնպես էլ ողջ մարդկության լեզուներում և մշակույթում առհասարակ՝ ներկայացնելով զանազան իրավիճակներ և

¹ Ершова Т. А., Русско-немецкие ассоциативные портреты (опыт интерпретации) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 „Теория языка” / Т. А. Ершова. – М., 1998.

² Грабска М., Русскоязычный потенциальный словарь в языковом сознании польских учащихся: Теорет. и эксперим.-эмпирич. исслед. : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 „Теория и методика обучения и воспитания”/ М. Грабска. – М., 1994.

ավանդույթներ: Տարբեր լեզուներում ՀՄ-ների զուգադրությունը թույլ է տալիս գաղափար կազմել աշխարհի ժողովուրդների ազգային լեզվամշակութաբանական առանձնահատկությունների մասին:

Սույն ուսումնասիրության նյութերն իրենցից ներկայացնում են հարցաթերթիկներ, որոնք ներառում են մարդուն և նրա արտաքինը նկարագրող (անթրոպոլոգիական) ՀՄ-ների մաս պարունակող արտահայտություններ: Ըստ Վ. Ա Մասլովայի, առհասարակ, մարդուն նկարագրելու հիմնական կատեգորիաները ունիվերսալ են, բայց դրանք պարունակող մեթոդները տարբերվում են էթնոմշակութային առանձնահատկություններով³: Այս դրույթն իր հերթին բխում է Ի. Սեպիրի հայտնի կանխադրությից, ըստ որի բոլոր լեզուների ներքին բովանդակությունը փորձի ինտուիտիվ իմացությունն է: Միայն արտաքին ձևն է անսահման փոփոխական⁴:

Հոգելեզվաբանական գիտափորձը անցկացվել է Երևանի պետական համալսարանի բանասիրության և Կահիրեի համալսարանի մանկավարժության ֆակուլտետներում: Մասնակիցների խմբերը ամեն լեզվում կազմել են 3-րորդ և 4-րորդ կուրսերի հարյուրական ուսանող, որոնց արաբերենով և հայերենով առաջադրվել են մի խումբ բառ-խթանիչներ: Նրանք պետք է շարունակեին համեմատական կառույցը՝ առաջինը իրենց մտքին եկած բառերով: Օրինակ՝ «բարձրահասակ ինչպես...», «հարուստ ինչպես...»: Ստացված արդյունքների հիման վրա ստեղծվել է տվյալների բազա, որտեղ գրառվել են

³ Маслова В. А., Лингвокультуроология / В. А. Маслова. – М.: ACADEMIA, 2004, с. 152.

⁴ Сепир Э., Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. Сепир. – М.: Прогресс, 1993, с. 193.

հարցաթերթիկում ներկայացված համեմատական կառույցներին վերաբերվող բոլոր պատասխանները:

Միանման զուգորդային ազդակները համեմատաբար տիպային են դիտարկվել ոչ միայն տվյալ արաբալեզու կամ հայալեզու խմբերի, այլ նաև այդ լեզուները կրող ժողովուրդների համար ընդհանրապես:

Մարդու արտաքին տեսքը նկարագրելու համար գործածվել են բառ-խթանիչների հետևյալ խմբերը՝

- Ֆիզիկական հատկանիշներ (*բարձր, ճկուն* և այլն)
- Ֆիզիկական վիճակ (*հոգնած, սոված*)
- Սոցիալական կարգավիճակ (*աղքատ, հարուստ*)

Գիտափորձի մասնակիցներին առաջադրվել են հետևյալ բառ-խթանիչները՝ *բարձր ինչպես..., ճկուն ինչպես..., կարճ (կարճահասակ) ինչպես..., փափուկ ինչպես..., սլացիկ ինչպես..., նիհար ինչպես..., հոգնած ինչպես..., սոված ինչպես..., աղքատ ինչպես..., հարուստ ինչպես...:* Այս արտահայտությունները թարգմանվել են արաբերեն:

Գիտափորձի համար տրվել է 15 րոպե:

Ստացված արդյունքները հանրագումարի բերելով՝ կարելի է ասել, որ մարդու արտաքին տվյալները բնութագրելու համար առաջադրվել է 10 բառ-խթանիչ, որոնց հիման վրա ստացվել է 600 պատասխան արաբալեզու և 600՝ հայալեզու ուսանողների խմբերից: Ընդհանուր առմամբ վերլուծության է ենթարկվել է 1200 պատասխան:

Գենդերային քաղաքականության տեսակետից, որը չի եղել մեր ուսումնասիրության բուն առարկան, պետք է նկատել, որ արաբական լսարանում ավելի շատ էին արական սեռի ներկայացուցիչները, քան հայկականում: Տարիքային առումով հայ լեզվակիրները կազմում էին մոտ 20-22 տարեկան

երիտասարդների խումբ: Նույնը չի կարելի ասել արաբ մասնակիցների մասին, որոնք տարիքով ավելի մեծ էին՝ ամենակրտսերը՝ 26 տարեկան, ավագը՝ 45:

Գիտափորձի արդյունքները ցույց են տալիս, որ երկու լեզվամշակույթների ներկայացուցիչները մարդու արտաքինը համեմատում են 10 իրողությունների հետ: Դրանք են՝

Բուսանուններ (լուիկ, կիլկաս, բարդի, արմավենի և այլն)՝ *‘աշնան տերնի պես հոզնած՝ չինարի պես բարձր (բարձրահասակ); ‘հասած միրգի պես փափուկ’; ‘չինարի պես սլացիկ’*, արաբ. *ta‘b mitla qara’t ašajara almuhmila ‘հոզնած, ինչպես բերքատու ծառի ճյուղեր’*, *‘nahif mitla xallat šaytāniya’*, *‘ատամի չոփի պես նիհար’* *‘tawīl mitla anaxla, būs ‘արմավենու, եղեգի պես բարձրահասակ’* և այլն:

Կենդանուններ (մուկ, ավանակ, առյուծ, ուղտ, եղնիկ, մրջյուն) արաբ. *jā’i‘ mitla aljamal ‘ուղտի պես սոված’*, *rašīq mitla anna‘āma ‘սլացիկ ինչպես ջայլամը’*, *ḡani mitla alasad ‘առյուծի պես հարուստ’*; *faqīr mitla anamla ‘մրջյունի պես աղքատ’*, հայ. *‘շան պես հոզնած, սոված’*, *‘ծտի ոտքերի պես կարճ’*, *‘օգոստոսի աղվեսի պես նիհար’*:

Արտեֆակտեր (ըստ Արիստոտելի, այն, ինչ ստեղծվել է մարդու կողմից՝ թել, գինի, մետաքս և այլն) արաբ. *tawīl mitla burj al‘arab ‘Արաբական աշտարակի պես բարձր’*, *marin mitla almalban ‘ռահատ լոխումի պես ճկուն’* հայ. *Էյֆեյյան աշտարակի պես բարձր, փափուկ ինչպես բարձ, բամբակ*:

Բնական նյութեր, քարեր (*ավազ, կավ*) արաբ. *nā‘im mitla ašilsāl ‘փափուկ ինչպես կավը’*, *jā’i‘ mitla aramāl ‘սոված ինչպես ավազը’*:

Բնության օբյեկտներ, (ծով, գետ, լեռ, անապատ) հայ. *սարի պես բարձր*, արաբ. *nā‘im mitla alma’ ջրի պես փափուկ’*:

Բնության երևույթներ (անձրև, մայրամուտ, քամի, զեփյուռ) հայ. *ձյան պես փափուկ*, արաբ. *nā'im mitla nasamāt arabi*՝ *զարնան քամու պես փափուկ*՝

Մարդիկ (մայր, ընկեր, երեխա) արաբ. *jā'i mitla atfāl ašawāri*, *ašā'im*՝ *փողոցի երեխաների, պասս պահողի պես սոված*, հայ. *հոգնած մեռնել*։

Ազգություն (ամերիկացի, եգիպտացի և այլն) արաբ. *faqīr mitla almašri*՝ *եգիպտացու պես աղքատ*, *ġani mitla alamrīki*՝ *ամերիկացու պես հարուստ*՝ և այլն։

Մասնագիտություն (պարուհի, մոդել, տուրիստ) արաբ. *marin mitla arajul asiyāsi*՝ *քաղ. գործիչի պես ճկուն*՝; *faqīr mitla al'abd, albawāb*՝ *դռնապանի, ստրուկի պես աղքատ*, հայ.՝ *արվեստագետի պես աղքատ*, *ճասիկանի պես հարուստ*, *բանվորի, տուրիստի, ուսանողի պես հոգնած*։

Հատկապես հատկանշական է Ֆոլկլոր և դիցաբանություն, հայտնի դեմքեր բաժինը (*Կարուն, Լուսինե Թովմասյան, Օնասիս*)։ Օրինակ՝ հայ. *Լուսինե Թովմասյանի պես սլացիկ*, *Մանթաշովի, Օնասիսի պես հարուստ, Ղազարոսի պես աղքատ*, արաբ. *qašīr mitla ra'īs kuria ašmāliya*՝ *Հյուսիսային Կորեայի նախագահի պես ցածրահասակ*, *naḥīf mitla 'abd allah ibn mas'ūd*՝ *Աբդ Ալլա իբն Մասուդի պես նիհար*, *faq īr mitla 'ali ben abi tālib*՝ *Ալի բեն Աբի Տալիբի պես աղքատ*; *ġani mitla qārūn, alfara'ūn*՝ *Կարունի (ըստ Ղուրանի՝ Կարունը բացասական կերպար է, Մովսես Մարգարեի ժամանակակիցը, որն իր հարստությունը ձեռք էր բերել գիտելիքի շնորհիվ), Փարավոնի պես հարուստ*, *'abd arahman ben 'auf*՝ *հարուստ ինչպես Աբդու Ռահման բեն Աուֆը*՝ (*Մուհամմեդի զինակիցներից, որը մեծ դեր է կատարել Իսլամի տարածման գործում՝ հավանաբար նկատի ունեն հոգեկան հարստությունը*) և այլն։

Հայերենի և արաբերենի թեմատիկ խմբերի քանակական հարաբերակցությունը ներկայացված է աղյուսակ 1-ում:

Աղյուսակ 1: Հայերենի և արաբերենի թեմատիկ խմբերի հարաբերակցությունը

Թեմատիկ խմբեր	Արաբերեն		Հայերեն	
Բուսանուններ	113	18,7 %	93	15,5%
Կենդանուններ	110	18,2 %	150	25 %
Արտեֆակտեր	146	24,3 %	147	24,6 %
Բնության օբյեկտներ	21	3,5 %	48	8 %
Բնական նյութեր, քարեր	9	1,5 %	8	1,4 %
Բնության երևույթներ	55	9,1 %	27	4,4 %
Մարդիկ	55	9,2 %	56	9,3 %
Ազգություն	15	2,5 %	18	3 %
Մասնագիտություն	54	9 %	30	5 %
Տոկվոր և դիցաբանություն	22	3,7 %	23	3,8 %

Գիտափորձի արդյունքում ամենահաճախ հանդիպող պատասխանները ըստ էթնոմշակութային առանձնահատկությունների կարելի է բաշխել հետևյալ կերպ. Բարձրահասակ մարդուն և հայերը և արաբները համեմատում են բուսանունների հետ: հայ. *բարդու պես բարձրահասակ* և արաբ. *արմավենու պես բարձրահասակ*: Ճկուն մարդը ավելի հաճախ համեմատվում է արտեֆակտերի հետ՝ հայ. *ռետինի պես ճկուն*, արաբ. *կաուչուկի պես ճկուն*: Հայերենի և արաբերենի համեմատական կառույցներում ամենահաճախ գործածված պատկերների հարաբերակցությունը ներկայացված է աղյուսակ 2-ում:

Աղյուսակ 2. Հայերենի և արաբերենի համեմատական կառույցների ամենահաճախ գործածված պատկերների հարաբերակցությունը

Հատկանիշ	Հայերեն	Արաբերեն
Բարձրահասակ	Բարդի/չինար 43%	Արմավենի 40%
Ճկուն	Ռետին 9%	Կաուչուկ 15%
Կարճ	Թզուկ 14%	Թզուկ 15%
Փափուկ	Բամբակ 40%	Մետաքս 46%
Սլացիկ	Բարդի /չինար 40%	Վիթ 36%
Նիհար	Աղվես 10%	Չեռնափայտ 24%
Սոված	Գայլ 82%	Առյուծ 25%
Հոգնած	Շուն 36%	Ուղտ 21%
Աղքատ	Մուրացկան 38%	Մուրացկան 49%
Հարուստ	Արքա 22%	Կարուն 20%

Եվ այսպես, համեմատական կառույցների զուգորդային հասկացութալիմաստաբանական բովանդակության տեսանկյունից և արաբ, և հայ լեզվակիրների պատասխաններում գերակշռում են կարծրատիպային պատկեր-էտալոնները (չափանիշ), այսինքն՝ այնպիսիք, որոնք համապատասխանում են տվյալ լեզվական համակարգում գոյություն ունեցող ՀՄ-ներին: Հետաքրքրական է, որ գիտափորձի մասնակիցների երկու խմբերն էլ համեմատության ավանդական պատկերների հետ մեկտեղ առաջարկում են շատուշատ ժամանակակից և անսպասելի օրինակներ, որտեղ արտացոլվում են ուսանողների տարիքային հետաքրքրությունները, օրինակ՝ հայ. *Նաոմի Քեմբլի, Լուսինե Թովմասյանի պես սլացիկ, հարուստ ինչպես Բիլլ Գեյթսը*, արաբ.

Մինա Շելբիի (եզիպտացի դերասանուհի) պես պացիկ, Նազիր Սավիրիսի (եզիպտացի ձեռնարկատեր) պես հարուստ և այլն:

Կառացվածքային տեսանկյունից գիտափորձի արդյունքում ստացված պատասխանները հիմնականում պարզ են, բաղկացած մեկ բառից, բայց հանդիպում են նաև բարդ արտահայտություններ, Օրինակ՝ արաբ. *nahif mitla raqabat anna'ama 'ջայլամի վզի պես նիհար'*, հայ. *'ցամաք ձորի աղվեսի պես նիհար'*: Կառուցվածքով բարդ արտահայտությունները հայերենում ավելի շատ են: Դրանք կազմում են մոտ 66 օրինակ, հիմնական պատասխանների մոտ 11%-ը, իսկ արաբերենում՝ 51 օրինակ, համապատասխանաբար՝ 8,5 %.

Հիշատակվում են նաև համեմատական փոխաբերությունների կազմության մի շարք այլ դեպքեր, որոնք կազմում են ինքնաբերական սացիացիաներ, ինչպիսիք են՝ արաբ. *alqalb alxāli min alqurān 'աղքատ, ինչպես մարդը, ում սրտում չկա Ղուրան'*, *alḥadīqa allati la tu'ti tamaran 'աղքատ ինչպես անպտղաբեր այգի'*, հայ. *'աշխարհի պես հարուստ, ծտի ոտքերի պես կարճ'* և այլն:

Բերված օրինակներում հանդիպում են այնպիսի ՀՄ-ներ, որոնք արտացոլում են լեզվական էնանտիոսեմիայի երևույթներ, այսինքն արտահայտում են հակառակ իմաստը: ինչպիսիք են՝ *էշի չափ փող (հարուստ), էշի ոտք, էշի բոյ* (բարձրահասակ) և այլն: Չնայած այն հանգամանքին, որ ժամանակակից արաբերենը շատ հարուստ է այդօրինակ բառային միավորներով⁵, օրինակ *ra'i'un* (հրաշալի/սարսափելի), *ṭala'a* (հայտնվել / անհայտանալ), *kulun* (ամեն/բոլոր), և այլն, բայց նայնպես արաբական լսարանի ներկայացրած արդյունքներում այդպիսի ՀՄ-ների օրինակներ չեն հայտնաբերվել:

⁵ Ромачев Б.Н., Подход к энантиосемии в современном арабском языке // Арабская филология. Вып. 2. М., 2004. - с. 154-161.

Երկու ազգերի ներկայացուցիչների կողմից ՀՄ-ների կազմավորման եղանակների ընդհանրությունն ու տարբերությունն ի հայտ են գալիս՝ ա) համեմատությունների կազմում կերպարների գործածման մեջ (օրինակ՝ մրջյունի, մեղվի, աղվեսի, ավանակի և այլ կերպարներ ակտիվորեն գործածվում են երկու խմբերում էլ), բ) ՀՄ-ներում գործածված պատկերների փոխաբերական զուգորդումների առանձնահատկություններում (մեղվի կերպարը հայերի մոտ մարմնավորում է ոչ միայն աշխատասիրությունը (նույն զուգորդումները արաբների և այլ ժողովուրդների մոտ ևս կան), այլ նաև մաքրասիրությունը, կամ ավանակի կերպարը մարմնավորում է ոչ միայն հիմարությունն ու համառությունը, այլ նաև ծուլություն, տռփանք նաև հնազանդություն՝ քրիստոնեական աշխարհիկ կյանքում: Աղվեսի կերպարը մարմնավորում է ոչ միայն խորամանկություն այլ նաև չափազանց նիհարություն: Արաբական մշակույթում ուղտը դիմացկունության հետ միասին մարմնավորում է հնազանդություն և չափավորություն, արմավենին, սլացիկության հետ մեկտեղ, մարմնավորում է կյանք, փառք, հաղթանակ և այլն:

Եվ այսպես, հողվածում ընդգրկված են երկու լեզուներում գիտափորձի արդյունքում ստացված ՀՄ-ների ամենացայտուն օրինակները և միևնույն ժամանակ, մասամբ նշված են դրանց տարբերությունների հնարավոր պատճառները: Շատ ՀՄ-երը նման են, բայց զանազանվում են գործածման եղանակներով, որը կարելի է բացատրել աշխարհընկալման և ազգային սովորություններով պայմանավորված առանձնահատկություններով: Դա հաստատում է այն փաստը, որ համեմատություններն ինքնին իրենցից ներկայացնում են աշխարհի արժեհամակարգի ընկալման յուրահատուկ ձև և ծառայում են որպես

հասարակությունում տվյալ լեզվամշակույթի նեկայացուցիչների ներքին վարվելակերպի արտահայտման միջոց:

**ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ
КОМПАРАТИВОВ ХАРАКТЕРИЗУЮЩИЕ ФИЗИЧЕСКИЕ
КАЧЕСТВА И СОЦИАЛЬНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ЧЕЛОВЕКА В
АРАБСКОЙ И АРМЯНСКОЙ ЯЗЫКОВЫХ КУЛЬТУРАХ**

**Рафалова Кристина
(Резюме)**

В статье сопоставляются сравнительные обороты армянского и арабского языков, которые были проанализированы в ходе этнопсихолингвистического эксперимента. Материалом эксперимента прослужили слова-стимулы характеризующие физические качества и состояние, а также социальное положение человека. Полученный материал позволяет сделать вывод, что сравнительные обороты являются носителями важной информации о национальной своеобразности мировосприятия обоих народов.

**PSYCHOLINGUISTIC FEATURES OF THE FORMATION OF
COMPARATIVE, CHARACTERIZING THE PHYSICAL
QUALITIES AND CONDITION, AS WELL AS THE SOCIAL
STATUS OF HUMAN IN ARABIC AND ARMENIAN LANGUAGE
CULTURES**

**Rafaelova Kristine
(Summary)**

The article deals with investigation of comparative constructions in the Arabic and Armenian languages, which were analyzed in the ethnopsycholinguistic experiment. There were used the words, characterizing the physical qualities and condition, as well as the social status of human. For the analyse we investigated the words which are most

typical for the certain group of polled. And the cultural experience of this linguistic community within the framework of linguistic picture of the world is reflected in the comparative constructions. The received material makes us sure that comparative constructions are very important as a holder of information on national peculiarities in worldviews of both nations.